

Kohtaamispaikkoihin kietoutuva vuorovaikutus asumissosiaalisessa työssä

Koti asumissosiaalisen työn ympäristönä

Y-säätiö, 25.10.2023

Johanna Ranta
tutkijatohtori, Tampereen yliopisto
johanna.ranta@tuni.fi

@johanna_ranta
@MARGI_group
@TreAdd_group

Taustalla olevat tutkimushankkeet

Kodeissa tapahtuvien palvelukohtaamisten maantiede hyvinvointipalvelujen marginaalissa Suomessa ja Ruotsissa (GEOKOTI, Suomen Akatemia, 2017–2022)

- Konteksti: Huumeita käyttävien asumisen tuki, asiakkaat asuvat vuokralla hajautetusti
- Aineisto: kotikäyntien vuorovaikutus (ääninauhat + havaintopäiväkirja), 2017

Segregaation ja asunnottomuuden vastainen asumissosiaalinen työ haavoittuvassa asemassa olevien ihmisten asumis- ja palvelupoluilla (SEGRA, STM, 2021–2023)

Nimettömiä kohtaamisia laittomilla poluilla: Etnografinen tutkimus pimeään verkkoon ja kaduille jalkautuvasta huumetyöstä (Koneen säätiö, 2021–)

Lisätietoa hankkeista MARGI-tutkimusryhmän nettisivuilla:

<https://research.tuni.fi/margi-fi/projektit/>

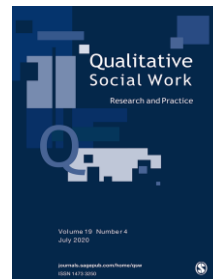
Johanna Ranta (2020b) Suhteellinen toimijuus huumeita käyttävien matalan kynnyksen palveluissa: Tutkimus institutionaalisesta vuorovaikutuksesta. Väitöskirja [avoimesti verkossa](#).

Johanna Ranta (2023) Koronapandemia, kohtaamispaikka ja vuorovaikutus: Kuvauksia jalkautuvasta päihdetyöstä pandemiaolosuhteissa kaduilla, kodeissa ja pimeässä verkossa. Osallisuutta ja osattomuutta yhteiskunnan marginaaleissa: Muuntuvat palvelut ja hyvinvointi koronapandemiassa -teos (toim. Marja Hekkala & Suvi Raitakari) [avoimesti verkossa](#).

Johanna Ranta & Kirsi Juhila (2020) Constructing a sense of home in floating support for people using drugs [Kodin tuntua rakentamassa huumeita käyttävien asumisen tuessa]. *Qualitative Social Work* 19(4), 685–700.

Johanna Ranta & Riikka Perälä (2022) Haittojen vähentäminen ja Asunto ensin -malli huumeita käyttävien asumisen tuessa. *Koti, hyvinvointityö ja haavoittuvuus* (toim. Suvi Raitakari, Kirsi Günther, Jenni-Mari Räsänen) -teos [avoimesti verkossa](#).

Johanna Ranta & Jenni-Mari Räsänen & Suvi Raitakari & Kirsi Juhila (2023) Home as a risk environment: Negotiating the boundaries of homes and social relationships in services for people using illicit drugs [Koti riskiympäristönä: Neuvottelua kodin ja sosiaalisten suhteiden rajoista huumeita käyttävien asumisen tuessa]. *International Journal of Social Welfare* 32(2), 230–240.

Kohtaamispaikka on enemmän kuin vain fyysinen tila

(esim. Cresswell 2004, 7; ks. Juhila ym. 2022)

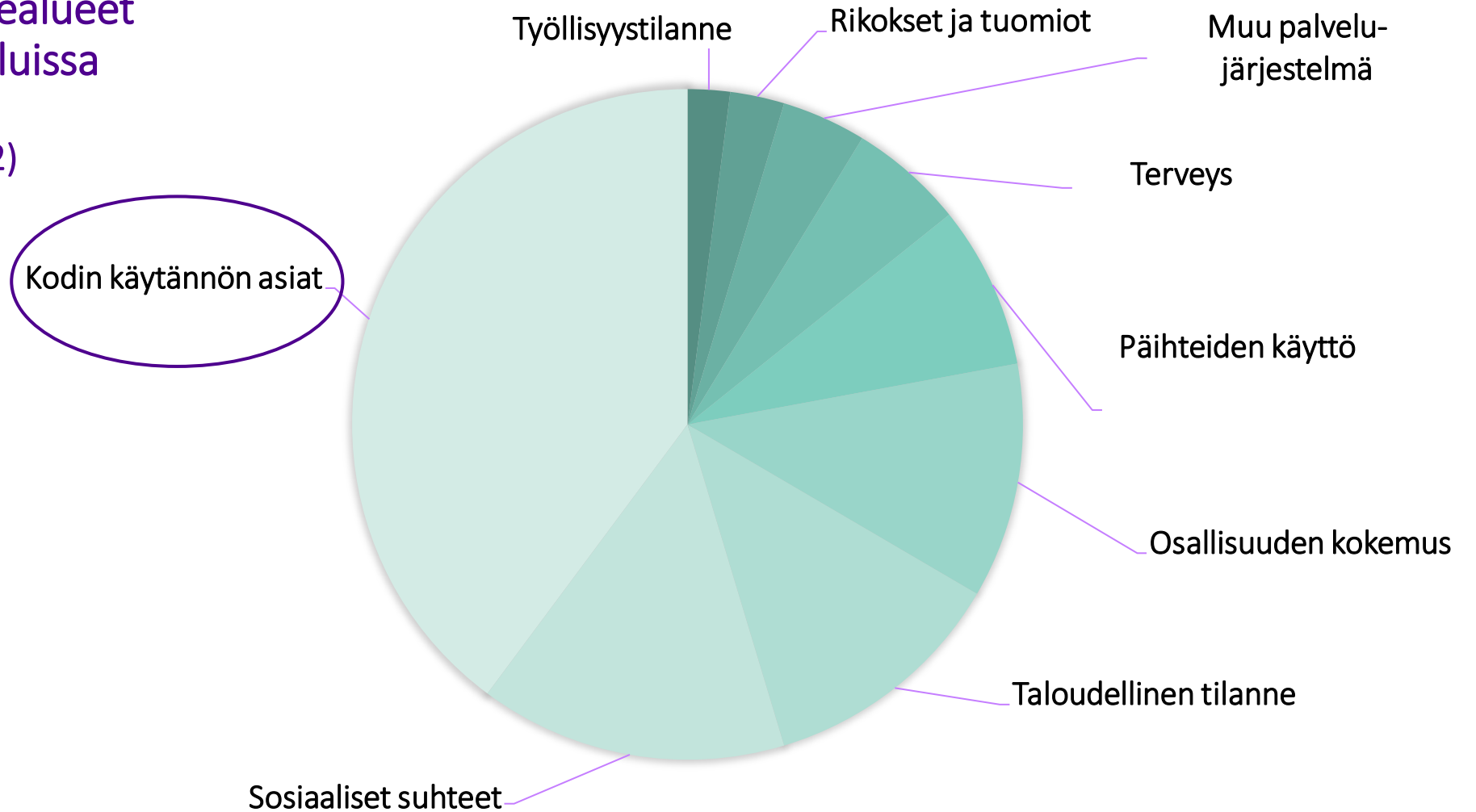
- Tilat fyysisiä/digitaalisia ympäristöjä: puistot, asunnot, kauppakeskukset, verkkofoorumit
- Asiakkaat ja työntekijät liittyvät tiloihin niissä kohdatessaan ja toimiessaan merkityksiä:
 - muodostuu henkilökohtaisiin kokemuksiin perustuvia paikkoja:
 - esim. ”Asunnolla on hinta, kodilla henki” (Granfelt 1998)
- Paikkamerkitykset kietoutuvat tunteisiin ja muistoihin; haavoittuvissa asemassa olevilla paikkoihin voi liittyä vahingollisia, omanarvontuntoa vaurioittaneita kokemuksia
- Merkitykset ovat tilannekohtaisia: positiivisia, negatiivisia tai siltä väliltä → voidaan uusintaa ja muokata asumissosiaalisen työn kohtaamisissa
- Esim. aiemmin turvattomalta tuntunut julkinen kaupunkiympäristö tai yksityinen koti voi tuntua turvallisemmalta, kun sinne jalkautuvat luotettavaksi koetut työntekijät

Kohtaamispaikalla on väliä asumissosiaalisessa työssä

- Trendinä sosiaali- ja terveysalan työn monipaikkaistuminen, työntekijöiden jalkautuminen toimistoista ulos (Ranta 2022; 2023) – esim. kotikäyntityö (Juhila 2022)
- Tärkeää ymmärtää, miten kohtaamispaikat ovat yhteydessä mm.
 - työkäytäntöihin,
 - asiakkaiden tavoittamiseen,
 - luottamuksen muodostamiseen sekä
 - fyysiseen ja sanalliseen vuorovaikutukseen
- Eri paikat tulevat kohtaamisiin tavalla tai toisella puhutuiksi ja niihin orientoidutaan myös fyysisessä toiminnassa (esim. Juhila 2022)

Asiakkaan arjessa ilmeneviä "haittoja" sisältävät aihealueet kotikäyntien keskusteluissa

(Ranta & Perälä 2022)

Kuka hallitsee paikkaa ja siellä tapahtuvaa vuorovaikutusta:
kenen ”reviirillä” milloinkin toimitaan?

Organisaation tilat ja vuorovaikutus

Toimisto – esim. verkostoneuvottelut asunnottomuuden ratkaisemisen vastuista (Ranta ym. 2017)

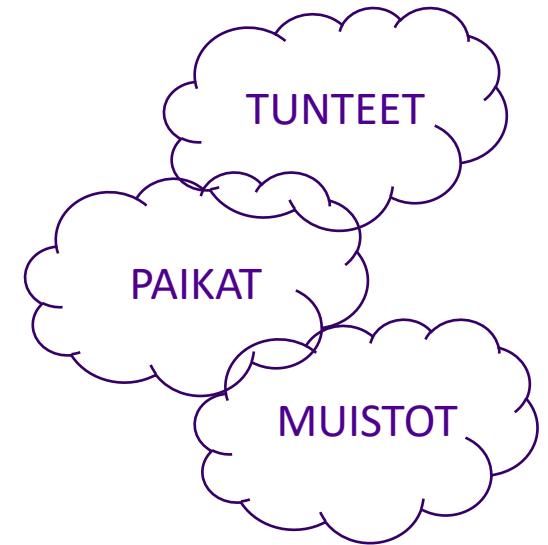
- Työntekijällä fyysisessä ja sanallisessa toiminnassa **lähtökohtaisesti enemmän valtaa**; herkemmin odotus asiakkaan sopeutumisesta institutionaalisiin 'vuorovaikutuskehyksiin' (ks. esim. Goffman 1983)
- Kokemus kohdatuksi tulemisesta muodostuu ensisijaisesti siitä, miten asiakkaalla on **tilaa osallistua keskusteluun** tai miten hänen tarinaansa kerrotaan → **sanallisen vuorovaikutuksen** painoarvo

Päiväkeskus – esim. asumisen etuuksien tai muun tuen selvittely "tässä ja nyt" (Ranta 2020a)

- **Vuorovaikutuksellista vapautta** 'perinteisiin' toimintatapoihin nähden; ennakoimattomuus työntekijälle, kun asiakkaat luovat **keskusteluille 'kehukset'** paikalle tullessaan
- Paikan hallitseminen ja fyysinen vuorovaikutus valtasuhteiltaan toimistoja jaetumpaa, jos asiakkaat voivat saapua paikalle ilman ajanvarausta ja liikkua tiloissa omaehtoisesti (esim. istumapaikan valinta)
→ työntekijät asemoituvat sen mukaan, mihin asiakas fyysisesti asemoituu (vrt. toimisto)

Turvallinen kohtaamispaikka luo luottamusta matalan kynnyksen huumeetyössä (Ranta 2021)

Huumeista riippuvaisia ihmisiä on toisinaan saatettu kohdella huumeiden käytön vuoksi sosiaali- ja terveyspalveluissa leimaavasti, minkä vuoksi kynnys hakea apua minkä tahansa palvelun tiloista fyysisesti voi olla korkea. Jollekin taas tietyn organisaation tilat voivat tuoda mieleen positiivisia muistoja elämän harvoista arvostavista kohtaamisista, jolloin nämä tilat voivat olla jopa senhetkisessä elämäntilanteessa ainoita turvalliseksi koettuja paikkoja.

Koti (esim. Juhila ym. 2016; Ranta & Juhila 2020; Juhila 2022)

- Henkilökohtaisuus edellyttää työntekijältä sensitiivisyyttä vuorovaikutuksessa: yksityisen tilan kunnioittaminen sanallisessa ja fyysisessä toiminnassa
- Identiteetit muuttuvat: ”asiakas” on myös ”housti”, ”työntekijä” myös ”vieras”
- Vierailu kodissa edellyttää luottamussuhdetta ja parhaimmillaan vahvistaa sitä
- Asiakkaalla on valtaa ohjata sanallista ja fyysistä vuorovaikutusta
- Koti virittyy luontevasti osaksi keskustelua (esim. fyysisen tukityön lomassa)
- Koti ei kuitenkaan ole aina asiakkaalle turvalliseksi koettu kohtaamispaikka, jos kokemus kodista muodostuu suhteessa negatiivisiin elämäkokemuksiin (esim. väkivalta)

Kotipaikkaan kiinnittyminen ja kodin tuntu (Ranta & Juhila 2020)

- Kun asunnon (fyysinen tila) kokee kodiksi, kyse on tunnetason **paikkaan kiinnittymisestä** (Vandemark 2007)
- Koska koti on **henkilökohtainen tunnekokemus**, ”oikeanlaista” kotia ei voida määritellä ulkopuolelta, vrt. kulttuuriset kotikäsitteet (Granfelt 2013, 221)
- Joillekin asuinpaikka on aina edustanut muuta kuin turvallista kotia (Granfelt 1998)
- Haavoittavat elämäntapahtumat vaikuttavat mahdollisuuteen **kiinnittyä uuteen kotipaikkaan emotionaalisesti** ja luoda **kodin tuntua** (Vandemark 2007)
- Kodin tuntua vahvistamalla voi edistää kiinnittymistä asuntoon tunnetasolla
 - **Keskustelut** (yksilöllisestä) kodin tunnusta + sen rakentaminen **konkreettisesti**
 - Asumissosiaalisen työn yksi funktio: ”kodin tunnun rakentamistyö” (Ranta & Juhila 2020)

Kotipaikkaan kiinnittävä vuorovaikutus asumissosiaalisessa työssä

- konkreettinen toiminta (siivoaminen, sisustaminen, pienremontointi jne.)
- asiakkaan yksilöllisten toiveiden kuuleminen ja kunnioittaminen kodissa
- asiakkaan ymmärryksen lisääminen itsemääräämisoikeudestaan (esim. yksityisyys) kodissa
- häpeän kokemusten purkaminen ja käsitteleminen, vaikeiden elämäkokemusten inhimillistäminen ja kuunteleminen, asiakkaan kasvojen suojeleminen
- tulevaisuuden toivon luominen (esim. tukea asumiseen on saatavilla myös jatkossa)
- positiivinen palaute kodista ja sen tunnusta
- lotiin liittyvien riskien kartoittaminen ja niistä keskusteleminen
- kotiin ja sinne paikantuviin tapahtumiin kiinnostusta osoittavat kysymykset
- asiakkaan positiivisten (koti)kokemusten ja näkemysten vahvistaminen

Empiirisiä esimerkkejä kodista kohtaamispaikkana –
kuinka se mm.

- ohjaa asiakkaan ja työntekijän fyysistä toimintaa
- virittää keskustelua kodin tunnusta ja arjen tuen tarpeista
- herättää refleктоimaan omaa elämää ja kotiin liittyviä henkilökohtaisia suhteita, muistoja ja tunteita

Asiakkaan toiveiden ja itsemääräämisoikeuden kunnioittaminen: kodin tunnun luominen fyysisessä ja sanallisessa toiminnassa

TYÖNTEKIJÄ: Joo, onkos täällä mitään, laitetaanks se siihen keskelle se matto, keskelle tota sohvaa vai mitenkä?

ELINA: Öö, tämän pöydän voi laittaa niinku-

TYÖNTEKIJÄ: Meneekö matto vähän sinne-

ELINA: Ei kun mattoo voi vähän siirtää tännepäin.

TYÖNTEKIJÄ: Joo, ja sit kun se on täältä, se on joo. Laitetaaks vaan sohvan mukaan vai mitenkä se on?

ELINA: Joo, laitetaan.

(Ranta & Juhila 2020)

”Kotikritiikin” haastaminen, kannustaminen kotiin kiinnittäjänä

ALEKSI: Vähän harmittavasti menee tää johto tästä, mun pitäis lisää saada antennijohtoo kun viis metri ei riittäny. Mun täytyy vetää tää, reunaa pitkin se kiinni.

TYÖNTEKIJÄ 1: Niin tarvis vetää ne-

ALEKSI: Ja toinen johto perään vaan niin kyl se sillä.

TYÖNTEKIJÄ 1: Näin on.

ALEKSI: Väliaikaisesti, se on vaan tavallaan jääny tohon ovensuuhun.

TYÖNTEKIJÄ 2: No, kyllä sä tän nopeesti kodiksi sait.

(Ranta & Juhila 2020)

Aiemmat kotimuistot nykyiseen kotiin kiinnittäjänä ja kodin tunnun vahvistajana

TYÖNTEKIJÄ: Onpas sulla Henna hieno meikkipöytä.

HENNA: No joo, mä oon ikuisuuden haaveillu meikkipöydästä, niin nyt mä sitten, pari vuotta sittenkö mä sen hommasin. Isä sen kustansi, kun äitillä oli aina meikkipöytä.

(Ranta & Perälä 2022)

Kotiin liittyvien häpeän kokemusten purkaminen ja asiakkaan kasvojen suojeleminen

TANJA: Et silleen et, onhan tässä kauhee työ, mutta on tässä onneks silleen aikaa että...

TYÖNTEKIJÄ: Niin ja kato kun tämmöset tietyt, ihmisillä on paljon tavaroita kyllä, ja ei se nyt oo, eihän se ((sosiaalityöntekijä)) tosiaan tuu nyt sillain tarkastuskäynnille, vaan mieltii että missä tarvis apua.

TANJA: Juu ja aion sanoa hänelle, että te olitte apuna. Et ei tässä nyt auta totuutta tässäkään asunnossa vähätellä yhtään.

TYÖNTEKIJÄ: Säkin oot toisaalta niin hirveen pärjäävä niin se on varmaan vaikee ajatella, että no, nyt tarvis apua.

TANJA: Joo ja sitten, se on ihan just se mikä, että hävettää miten on, ettei oo saanu itteensä, että asiat on tässä pisteessä. Että asunu näin kauan, ja koti on tosi tärkeä, et täähän on niinku hirvee läävä. Ja mä hoen sitä päivittäin, mutta mitään mä en oo saanu aikaan ja sitten meillä on, että no nyt me ruvetaan sitten, ja aina se jää.

TYÖNTEKIJÄ: No mutta nyt me ollaan tässä.

(Ranta & Juhila 2020)

Menneiden ja nykyisten kotikokemusten kietoutuminen: kodin tuntua horjuttavat ihmissuhteet

SENJA: Et silleen et me saatiin häätö, tai minä, meillä oli ((kaupunginosassa X)) kaks huonetta ja keittiö, oli lasitettu parveke ja kaikki. Ja se oli jo niin myrskysää alusta, niinku metelistä tuli ((häätö)), ja sitten piti ottaa ensimmäinen asunto mikä eteen tuli ja se oli tää. Ja jotenkin varmaan silleen niinku, et, kun tää on kaikkee muuta mitä yleensä koti on ollu mulle, niin en ollu varma, mä oon miettiny että onks se ollu sitä että mä en oo halunnu ((puolison nimi)) kanssa perustaa sitä kotia.

(Ranta & Juhila 2020)

Ymmärryksen vahvistaminen oikeudesta kotiin: yksityisyyden rajoja horjuttavat ihmissuhteet

TYÖNTEKIJÄ 1: Oukkidoukki, no nyt pidä, älä anna kenenkään kävellä ylitsesi.

SARI: En, et kyl tässä niinku, ja just tota puhelinta niin on sen verran soinu ja niinku, niitä pelkoja et kun se ((puoliso)) taas osti sitä piriä ((amfetamiinia)) nauhalle ((velaksi)), niin multahan ne sitä kyselee kun sillä on puhelin kiinni. Mut mä sanon ihan, et se ei oo mun asia, että hoitakoon, oottakoon kun vapautuu ((vankilasta)) ja mä en rupee ees, mä en ees mieti, että mä lähtisin mistään niitä rahoja hankkimaan.

TYÖNTEKIJÄ 1: Eikä, ja jos tää nyt on sun asunto, niin tää on sun asunto, ei sitä tarvii selitellä.

TYÖNTEKIJÄ 2: Niinpä.

(Ranta & Perälä 2022)

Toivotut vierailijat fyysisen kodin tunnun rakentamisen taustalla

PINJA: No joo, se ((ruokapöytä)) pitää siivota kuitenkin ennen ku isä tulee, ku sitten mä, kun se on tottunu syömään pöydän ääressä niin...

TYÖNTEKIJÄ 1: Niin joo, sun täytyy sitten saada kattaukset tehtyä. Minkä ikänen sun isä on?

PINJA: Seitkytkolme.

TYÖNTEKIJÄ 1: Se on jo, ikämiessarjassa painii sitten.

PINJA: Joo. Mä mietin, että miten se jaksaa ajaa tänne. Ehkä se on ollu semmonen tekosyy että se on aina sanonu, että ei hän jaksaa enää tässä iässä ajaa.

TYÖNTEKIJÄ 2: Ei toi nyt, ja muutenkin te ootte paljon tekemisissä ja...

PINJA: Niin no mä soitan sille joka aamu.

TYÖNTEKIJÄ 2: Aa niin niin.

(Ranta ym. 2023)

Lopuksi: kodin merkitykset asumissosiaalisen työn kohtaamispaikkana

- vahvistaa asiakkaan toimijuutta ja autonomiaa (yksityisen tilan kunnioittaminen)
- tulee luontevaksi osaksi vuorovaikutusta, toimii ”jutun juurena”
- antaa konkreettisiin aistihavaintoihin pohjautuvaa tietoa ihmisten arjesta
- mahdollistaa kodin tunnun rakentamisen niin konkreettisesti kuin sanallisesti
- kodittomuuden kokemusten ehkäiseminen ja korjaaminen: kotikäynneillä uusinnetaan ja muokataan kotiin liitettyjä merkityksiä
- herkistyminen: kenelle kotiin (tai muualle) jalkautuminen tuottaa turvaa, kenelle turvattomuutta → paikkasensitiivinen **monipaikkainen työote?**

Paikkasuhteiden yksilöllisyys vaatii pysähtymistä asiakkaan tunnekokemusten äärelle

Mitä tästä kaikesta voidaan päätellä? Ainakin se, että auttamistyön kohtaamispaikalla on haavoittuvassa tilanteessa elävälle asiakkaalle väliä. Kohtaamispaikan valinta ei siis ole itsestäänselvyys.

Eri kohtaamispaikoilla on erilaisia tarkoituksia, jotka palvelevat asiakkaiden tarpeita ja auttamistyön käytäntöjä eri tavoin asiakkaan elämäntilanteesta ja auttamistyön fokuksista riippuen. Ei siis voida tehdä yleisiä tulkintoja siitä, mikä kohtaamispaikka olisi muita parempi.

Paikkakokemusten yksilöllisyyden vuoksi on kuitenkin tarpeen herkistyä sille, miten kohtaamispaikassa fyysisesti ja sanallisesti toimitaan ja kenen ehdoilla. Esimerkiksi alisteisissa ja turvattomissa olosuhteissa eläneen ihmisen kykyä, kapasiteettia ja valtaa toimia voidaan auttamistyössä vahvistaa, kun hänellä on riittävästi tilaa osallistua vuorovaikutukseen turvalliseksi ja luottamukselliseksi kokemassaan kohtaamispaikassa.

(Ranta 2021)

Kirjallisuus

Cresswell, T. (2004) *Place: A short introduction*. Malden: Blackwell Publishers.

Granfelt, R. (1998) *Kertomuksia naisten kodittomuudesta*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Granfelt, R. (2013) *Asumissosiaalinen työ läsnäolotyönä: Kokemuksia naisten yhteisöstä*. Teoksessa Merja Laitinen & Asta Niskala (toim.) *Asiakkaat toimijoina sosiaalityössä*. Tampere: Vastapaino, 219–243.

Juhila, K. (2022) *Koti asiakkaan ja työntekijän kohtaamispaikkana*. Tampere: Tampere University Press, 59–84.

Juhila, K. & Hall, C. & Raitakari, S. (2016) *Interaction During Mental Health Floating Support Home Visits: Managing Host-Guest and Professional-Client Identities in Home-spaces*. *Social and Cultural Geography* 17(1), 101–119.

Juhila, K. & Ranta, J. & Holmberg, S. (2022) *Kotiin paikantuvan tutkimuksen metodologisia lähtökohtia*. Teoksessa Suvi Raitakari & Kirsi Günther & Jenni-Mari Räsänen (toim.) *Koti ja haavoittuvuus: Institutionaalisia kohtaamisia, kokemuksia ja käytäntöjä*. Julkaisematon.

Ranta, J. (2020a) *Reducing harms through interactions: Workers orienting to unpredictable frames in a low-threshold project for people injecting drugs*. *International Journal of Drug Policy* 82, 102828.

Ranta, J. (2020b) *Suhteellinen toimijuus huumeita käyttävien matalan kynnyksen palveluissa: Tutkimus institutionaalisesta vuorovaikutuksesta*. Tampereen yliopiston väitöskirjat 279. Tampere: Tampereen yliopisto.

Ranta, J. & Juhila, K. (2020) *Constructing a sense of home in floating support for people using drugs*. *Qualitative Social Work* 19(4), 685–700.

Ranta, J. & Perälä, R. (2022) *Haittojen vähentäminen ja Asunto ensin -malli huumeita käyttävien asumisen tuessa*. Teoksessa Suvi Raitakari & Kirsi Günther & Jenni-Mari Räsänen (toim.) *Koti, hyvinvointityö ja haavoittuvuus*. Julkaisematon.

Ranta, J. & Räsänen, J.-M. & Raitakari, S. & Juhila, K. (2023) *Home as a risk environment: Negotiating boundaries of homes and social relationships in services for people using illicit drugs*. *International Journal of Social Welfare* 32(2), 230–240.

Ranta, J. (2021) *Turvallinen kohtaamispaikka luo luottamusta matalan kynnyksen huumetyössä*. *Alusta! New Social Research at Tampere University*.

Ranta, J. (2022) *Monipaikkainen auttamistyö luo mahdollisuuksia huumeita käyttävien ihmisten tavoittamiselle ja kohtaamiselle*. Kolumni 3/2022. *Sosiaalityön tutkimuksen seura*.

Ranta, J. (2023) *Koronapandemia, kohtaamispaikka ja vuorovaikutus: Kuvauksia jalkautuvasta päihdetyöstä pandemiaolosuhteissa kaduilla, kodeissa ja pimeässä verkossa*. In Marja Hekkala & Suvi Raitakari (eds.) *Osallisuutta ja osattomuutta yhteiskunnan marginaaleissa: Muuntuvat palvelut ja hyvinvointi koronapandemiassa*. Tampere: Tampereen yliopisto, 100–125.

Vandemark, L.-M. (2007) *Promoting the sense of self, place, and belonging in displaced persons: The example of homelessness*. *Archives of Psychiatric Nursing* 21(5), 241–248.